

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, професора Косової Тетяни Дмитрівни на дисертаційну роботу Сіняговського Юрія Володимировича на тему: «Науково-методичні засади формування механізму антикризового менеджменту банку», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 «Менеджмент» (галузь знань 07 – Управління та адміністрування).

1 Актуальність теми дисертації

Складність фінансових ринків, геополітична невизначеність, поява революційних цифрових технологій, динамічний характер світової та національної економіки у поєднанні з взаємопов'язаністю фінансових систем у всьому світі роблять банки вразливими до багатьох ризиків та посилюють складність кризових явищ, з якими стикаються банки.

Для банків України у поточний момент актуальність теми посилюється тим, що наслідки воєнних дій створюють специфічний склад загроз, які вимагають від них долати підвищені фінансові ризики, обмежують доступ до ресурсів та наражають на операційні загрози. У таких умовах особливо важливо, щоб банки виконували свої основні функції не створюючи загроз для стабільності фінансової системи та економіки.

Ефективний механізм антикризового менеджменту стає критично важливим для банків у цих умовах, оскільки забезпечує здатність оперативно реагувати на нові загрози та кризові ситуації, знижує негативний вплив реалізації ризиків на банківську діяльність, що дозволить забезпечити життєздатність та стійкість банку в умовах невизначеності та нестабільності.

Зазначене визначає актуальність теми дисертаційної роботи Сіняговського Ю. В., що сприяє розвитку теоретико-методичних положень та вдосконаленню практичного інструментарію формування й реалізації механізму антикризового менеджменту банку.

2 Зв'язок теми дисертації з науковими планами, програмами, фундаментальними та прикладними дослідженнями

Тематика дослідження дисертанта узгоджується зі Стратегією розвитку фінансового сектору України в частині стратегічного напрямку «Фінансова стабільність». Дисертація виконана відповідно до тематики наукових досліджень Сумського державного університету. Так, зокрема, до звіту за

темою: «Трансформація фінансової системи та стратегічні пріоритети її розвитку» (№ д/р 0121U114477) ввійшли пропозиції щодо необхідності та напрямів трансформації бізнес-моделей банків України під впливом екзогенних загроз та шоків; за темою: «Інноваційні драйвери зростання макроекономічної стабільності країни» (№ д/р 0121U114396) – щодо обґрунтування впливу стійкості банківської системи на мікро- та макrorівні на макростабільність та економічне зростання країни.

3 Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ретельне вивчення змісту дисертації, наведених у ній даних, проведених розрахунків та сформульованих висновків свідчить про обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій.

При написанні дисертації автор використав як наукові (абстракція, індукція та дедукція, аналіз та синтез, логічне узагальнення), так і спеціальні (бібліометричний, трендовий, фінансовий, кластерний аналіз; методи каузального та панельного регресійного моделювання) методів. Їх застосування підтверджує обґрунтованість наукових положень та отриманих результатів наукових досліджень Сіняговського Ю. В.

Мета дисертаційної роботи, що полягає у розвитку теоретико-методологічних засад та розробленні практичного інструментарію формування й реалізації механізму антикризового менеджменту банку, відповідає обраній темі. Об'єкт та предмет дослідження визначені правильно. Наукові завдання сформульовані логічно та структуровано, їх кількість дозволяє повністю розкрити тематику наукового дослідження дисертанта.

У першому розділі «Теоретичні основи антикризового менеджменту банку» проведено структурно-декомпозиційний та бібліометричний аналіз банківських криз. Проведене аналізування теоретичної бази банківських криз (стор. 30-45) є всебічним та достовірним, що формує ґрунтовну основу для подальшого дослідження об'єктного поля антикризового менеджменту банку (стор. 48-51) та систематизації факторів, що можуть виступати детермінантами банківських криз (стор. 52-59). Автор провів дослідження причин та факторів банківських криз в Україні відповідно до розробленого в роботі підходу щодо об'єктного поля антикризового менеджменту банку та факторів зростання кризового потенціалу (стор. 60-72). Особливо актуальною є характеристика впливу повномасштабної війни в Україні на стійкість банків з точки зору розгортання кризових явищ (стор. 73-76).

У другому розділі «Науково-методичне забезпечення механізму антикризового менеджменту банку» узагальнено теоретико-методологічне підґрунтя та розвинуто основні положення формування механізму антикризового менеджменту банку. Автором уточнено трактування понять «антикризовий менеджмент банку» (стор. 78), «механізм антикризового менеджменту банку» (стор. 78) та розвинуто його системно-процесну модель, яка поєднує у собі елементи базових моделей менеджменту (системної та процесної) та ключові засади концепції антикризового менеджменту (стор. 94-96). Дисертантом розроблено модель стратегічної парадигми антикризового менеджменту на основі трансформації бізнес-моделі банку (стор. 99), що передбачають стратегічно-обумовлену чи екзогенну трансформацію відповідно до результатів оцінювання в контексті превенції банківських криз (стор. 104). Також автором удосконалено науково-методичний підхід до забезпечення операційної стійкості банку на основі розробленої моделі планування безперервності діяльності (стор. 114), що передбачає чітку структуру загроз (стор. 118), двоетапну комбіновану сценарну оцінку їх впливу (стор. 119-122), та визначені на їх основі заходи відновлення в розрізі стратегій превенції та реакції (стор. 123-127).

У третьому розділі «Розвиток науково-методичних засад дослідження фінансових аспектів антикризового менеджменту банку» на основі комплексного застосування статистичного та економіко-математичного інструментарію удосконалено методичне забезпечення формалізації фінансових бізнес-моделей банків України в забезпеченні їх антикризової стійкості (стор. 130-164). Автором розроблено науково-методичний підхід до визначення впливу ключових внутрішніх параметрів на інтегральний показник фінансової стійкості, що передбачає двоетапну процедуру каузального моделювання (тест Грейнджера) та панельного регресійного моделювання (метод найменших квадратів з випадковими ефектами) (стор. 164-180) та дозволяє здійснити оцінювання безпосередніх та опосередкованих (трансмісійних) ефектів.

Сформульована мета та поставлені завдання повністю реалізовані у процесі дослідження, результати якого представлені у роботі, а також в узагальненому вигляді сформульовані у висновках до кожного з розділів (стор. 76-79, 127-129, 181-183) та у загальних висновках дисертаційної роботи (стор. 184-188).

Всі наукові завдання, отримана наукова новизна та висновки дисертації

взаємопов'язані та отримані автором особисто. Отже, наукові положення, висновки та рекомендації, викладені у дисертаційній роботі Сіняговським Ю. В., є обґрунтованими та достовірними.

4 Наукова новизна результатів дисертації та достовірність отриманих результатів, висновків та рекомендацій

Усі наукові положення сформовані Сіняговським Ю. В. самостійно та відображають особистий внесок дисертанта в розвиток економічної науки. Аналіз дисертації та публікацій дисертанта свідчить про наявність елементів наукової новизни.

1. Ґрунтовність теоретичного дослідження авторки підкреслюють результати трендового, бібліометричного та контекстного аналізу наукового доробку у сфері банківських криз (стор. 30-46). Структурування наукових публікацій, проіндексованих базою даних Scopus, дозволило виокремити найбільш значущі вектори наукових досліджень, що опосередковують основні контексти антикризового менеджменту банку, а також обґрунтувати домінуючі завдання, що виникають під час формування механізму антикризового менеджменту у поточних умовах функціонування

2. Автор розвинув фундаментальні положення парадигми антикризового менеджменту банку шляхом:

- формалізації об'єктного поля антикризового менеджменту банку (стор. 47-50, рис. 1.1);

- чіткого визначення категоріального апарата наукової проблеми в частині понять «антикризовий менеджмент банку» (стор. 85), «система антикризового менеджменту банку» (рис. 2.1);

- розвитку механізму антикризового менеджменту банку на основі інтеграції постулатів системного та процесного підходів (стор. 88-94), що дозволило розробити її системно-процесну модель, що об'єднує в єдину систему процеси стратегічного менеджменту та процеси діагностики, попередження, подолання кризи (рис. 2.3).

3. Отримані наукові результати в частині обґрунтування ролі стратегічного менеджменту в превенції банківських криз (стор. 96-98) сформували підґрунтя для вдосконалення механізму антикризового менеджменту на основі розроблення моделі трансформації бізнес-моделі банку (рис. 2.4, стор. 99-104) з поділом на стратегічно-обумовлену та екзогенно-обумовлену трансформації (таблиця 2.6, стор. 104-106).

4. Беззаперечною якісною ознакою роботи є обґрунтований автором

науково-методичний підхід до забезпечення операційної стійкості банку на основі планування безперервності діяльності (рис. 2.7), який, на відміну від наявних, передбачає системну ідентифікацію та аналіз загроз з використанням сценарного аналізу (стор. 117-122); забезпечує формування політик, дій та процесів, необхідних для запобігання, підготовки до реагування, реагування та відновлення (стор. 123-126, таблиця 2.11). Ці пропозиції уможливають зменшення рівня нестійкості операційної бізнес-моделі та підвищують адаптованість банку до умов операційного середовища функціонування.

5. Вагомим науковим здобутком автора є розроблення підходу до формалізації фінансових бізнес-моделей банків на основі поєднання методів кластерного аналізу та експертних оцінок (стор. 130-164, рис. 3.1). Це дозволило ідентифікувати динамічні траєкторії розвитку для кожного з банків, включених до вибірки, у контексті забезпечення фінансової стійкості у кризових умовах та сформував на цій основі емпіричне підґрунтя для підвищення ефективності механізму антикризового менеджменту банку.

6. Значну практичну цінність мають авторські пропозиції з удосконалення методичного інструментарію оцінювання впливу ендогенних детермінант на стійкість фінансової бізнес-моделі банків. Розроблений дисертантом науково-методичний підхід передбачає комплексний двоетапний аналіз з використанням каузального моделювання та панельного регресійного моделювання та дозволяє формалізувати безпосередні та опосередковані (трансмісійні) ефекти впливу з поділом останніх на детермінанти, що мають стимулювальні та інгібаторні ефекти (стор. 160-180, рис. 3.17). Його використання в діяльності банків дозволить виявити можливі зони наростання кризового потенціалу та кількісно обґрунтувати, який обсяг корекцій чи змін у фінансовій бізнес-моделі потрібен для запобігання кризі.

Результати дослідження дають змогу удосконалити механізм антикризового менеджменту банку, а також уможливають застосування інструментарію для формування та вибору стратегій превенції та реакції на виникнення та розгортання кризових явищ.

5 Аналіз літератури, використаної в дисертації

Достовірність усіх наукових положень, отриманих висновків та рекомендацій підтверджується використанням широкої інформативної бази, що включає праці вітчизняних та закордонних науковців у сфері банківських криз та антикризового менеджменту банку; статистичні дані Національного банку України, звітні дані банків України за 2009-2022 рр., офіційні та

дослідницькі матеріали Базельського комітету з банківського нагляду, Міжнародного валютного фонду, Європейського центрального банку тощо. Перелік використаних джерел в дисертаційному дослідженні Сіняговського Ю. В. складає 155 найменувань, з них 64 – англійською мовою.

6 Аналіз публікацій автора за темою дисертації

За темою дисертації було опубліковано десять наукових праць загальним обсягом 4,70 друк. арк., з яких особисто автору належить 3,79 друк. арк., у тому числі п'ять статей у наукових фахових виданнях України, п'ять публікацій у збірниках тез доповідей конференцій.

Апробація результатів дисертації відбувалась на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, а саме: V Всеукраїнська науково-практична онлайн конференція «Проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України» (м. Суми, 2020 рік), Міжнародна науково-практична онлайн конференція «Проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України» (м. Суми, 2021 рік), Міжнародна науково-практична конференція «Цифрові трансформації та інноваційні технології в економіці: виклики, реалії, стратегії» (м. Суми, 2023 рік), XX міжнародна науково-практична конференція молодих вчених, аспірантів і студентів «Актуальні проблеми фінансової системи України» (м. Черкаси, 2023 рік), Міжнародна науково-практична конференція «Економіка, облік, фінанси та право: стратегічні пріоритети розвитку в умовах глобалізації» (м. Кропивницький, 2023 рік).

На підставі аналізу наукових публікацій дисертанта можна стверджувати про повноту викладу основних наукових положень та результатів у наукових джерелах.

7 Практична цінність положень, результатів та висновків дисертації

Отримані результати дослідження демонструють практичну релевантність, оскільки надають інструментарій для формування та реалізації механізму антикризового менеджменту банків, адекватний поточним умовам їх діяльності. Запропонована системно-процесна модель антикризового менеджменту може бути використана в діяльності банків з метою забезпечення адекватного реагування на вплив деструктивних факторів, що підвищують рівень кризового потенціалу та можуть призвести до кризи. Розроблена модель трансформації бізнес-моделі дає змогу банкам запобігати генеруванню стратегічних факторів нестійкості, які призводять до зростання стратегічного

ризик, та, як наслідок – до зниження рівня життєздатності та стійкості. Запропонований план заходів, спрямованих на забезпечення безперервності діяльності, в розрізі стратегій превенції та реакції, може бути використаний банками для забезпечення оперативного прийняття рішень в умовах часових та ресурсних обмежень.

Окремі положення дисертаційної роботи впроваджені у діяльності АТ «Ощадбанк» та Харківському регіональному управлінні АТ «УКРСИББАНК», що засвідчує їх прикладний характер.

Матеріали дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Сумського державного університету при викладанні дисципліни «Банківський менеджмент» (акт від 06.09.2023).

8 Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Фактів порушення дисертантом академічної доброчесності, зокрема академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації в дисертації та наукових працях, у яких висвітлено основні результати, не виявлено. У роботі наведені посилання на джерела інформації, ідей, даних.

9 Дискусійні положення та зауваження до дисертації

За результатами аналізу положень, висновків та рекомендацій, що містяться у дисертації, були сформульовані наступні зауваження та дискусійні положення:

1. Викликають зауваження результати бібліометричного аналізу досліджень у сфері банківських криз з використанням інструментарію VOSviewer, представленого в підрозділі 1.1 дисертації (стор. 30-33, 36-43). На нашу думку, попри значні наукові результати, отримані автором за його допомогою, інструментарій VOSviewer має свої обмеження в ідентифікації повного спектра дискусійних питань, пов'язаних з тематикою цієї роботи. Обмеженням дослідження є те, що дані були отримані лише зі статей, написаних англійською мовою та внесених лише до бази даних SCOPUS. З одного боку, дослідження стало репрезентативним, оскільки використовувалися якісні статті. З іншого боку, через специфіку бази даних доступ науковців до неї обмежений через мовні та фінансові бар'єри. Вважаємо, що доцільно було б об'єднати дані з різних джерел, включаючи Web of Science, Google Scholar та неангломовні статті, а також використати інші інструменти дослідження.

2. Автором у підрозділі 1.2 дисертації (стор. 53-59; рис. 1.13-1.16)

розроблено структуровану модель виникнення банківських криз, де різноманітні фактори та події спільно взаємодіють з вразливими елементами бізнес-моделі, призводячи до фінансової та операційної вразливості. Проте, на наш погляд, було б доцільно використати наявні дані та статистику, щоб емпірично визначати ключові фактори, які впливають на виникнення криз у банківській сфері. Також автору варто було б розглянути можливість розробки алгоритмів або індикаторів для запобігання кризовим ситуаціям на основі цієї моделі, щоб підвищити рівень її практичної цінності.

3. Доцільно відмітити обмеженість контексту при аналізі банківських криз в Україні, проведеного в підрозділі 1.3 (стор. 60-76) роботи, оскільки дослідження зосереджено на даних банківської системи України.

Вважаємо, що дослідження мало б можливість розширити свою значущість та аплікативність за умови використання інформації з міжнародних рейтингів та звітів міжнародних організацій, які визнані авторитетними аналітичними джерелами. Також, на наш погляд, доцільно провести порівняння з банківськими кризами в інших країнах, що могло б розширити універсальність висновків та рекомендацій, які виносяться на захист. Крім цього, вивчення особливостей та інструментарію післякризового відновлення у різних країнах могло б додати глибини розумінню механізмів реагування на кризові ситуації.

4. У підрозділі 2.1 (стор. 85-96, рис. 2.1) автор визначив компоненти системи антикризового менеджменту банку (об'єктну, суб'єктну складові та субмеханізми, що визначають функції, методи та відповідний інструментарій), спрямований на досягнення її цілей та завдань. Однак вважаємо, що деталізація та характеристика саме суб'єктної складової у дисертації є недостатньою, оскільки автор лише визначив її сутність та склад, проте не дослідив її функціональність, специфіку формування у контексті досягнення мети, цілей та завдань антикризового менеджменту банку.

5. Попри актуальність та теоретичну цінність обґрунтованого автором підходу щодо забезпечення операційної стійкості банків на основі планування безперервності діяльності, представленого в підрозділі 2.3, вважаємо його недоліком недостатнє врахування та аналізування аспектів кіберзагроз, такі як кібератаки, хакерські вторгнення та інші кіберінциденти, що можуть бути ключовими у генеруванні загроз безперебійності діяльності в умовах війни, а ідентифікація та підготовка до заходів з протидії ним є необхідним компонентом антикризового менеджменту банку цього напрямку.

6. Результати моделювання, проведеного автором в підрозділі 3.1 дисертації, засвідчили, що протягом останніх чотирнадцяти років діяльність досліджуваних 54 банків характеризувалася у межах двадцять однієї бізнес-моделі. Дисертант визначив, що зміна цих бізнес-моделей відбувалась відповідно до трендів банківського ринку.

Вважаємо, що дослідження міграції банків між бізнес-моделями значно б збагатилося у разі доповнення кількісним аналізом екзогенних факторів, що стали причинами таких змін. У цьому випадку міграція банків та зміна їх бізнес-моделей обґрунтовувалася б не лише новими значеннями відібраних індикаторів, але й дослідженням факторів, які могли стати причиною змін, загальносистемних перетворень, волатильності ринкових характеристик тощо.

7. У цілому позитивно оцінюючи запропонований автором науково-методичний підхід до ідентифікації ендогенних детермінант стійкості фінансової бізнес-моделі банків (підрозділ 3.2), зауважимо, що розробки автора, на наш погляд, мають певні недоліки: зокрема, для оцінки запропонованих індикаторів вважаємо за доцільне використовувати детальну інформацію зі статистичної звітності (оборотно-сальдові баланси банків), що на щомісячній основі з середини 2017 року оприлюднюється на сайті НБУ. Показники, сформовані на основі цієї інформації, дозволять більш точно та динамічно оцінити стійкість фінансової бізнес-моделі. Це, своєю чергою, дозволить точніше оцінити внутрішню вразливість банку до негативного впливу зовнішнього середовища та виявити зони наростання кризового потенціалу.

10 Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація Сіняговського Юрія Володимировича є завершеною оригінальною науковою працею, присвяченою розв'язанню актуального наукового та практичного завдання з розроблення теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо формування механізму антикризового менеджменту банку.

Дисертаційна робота на тему: «Науково-методичні засади формування механізму антикризового менеджменту банку» відповідає вимогам наказу Міністерства освіти та науки України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», постанові Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 «Про порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», зі змінами,

внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 № 341, а її автор, Сіняговський Юрій Володимирович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 – Менеджмент (галузь знань 07 – Управління та адміністрування).

Офіційний опонент:

завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Національний авіаційний університет (м. Київ)
доктор економічних наук, професор



Тетяна КОСОВА

Будинка Тетяни Косової
засвідчує

Будинка Тетяни Косової
завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Національного авіаційного університету

